

СУПРАЦОЎНІЦТВА З ДЗІЦЯЧЫМІ СМІ: НАВУЧАЛЬНЫ І ВИХАВАЎЧЫ ПАТЭНЦЫЯЛ

Псіхалага-педагагічныя аспекты выкарыстання
друкаваных матэрыялаў у адукацыйным працэсе

I. А. Буторына,
метадыст вышэйшай катэгорыі
Нацыянальнага інстытута адукацыі

Трывожныя тэндэнцыі

Як зрабіць працэс выхавання эфектыўным? Якія формы, метады, прыёмы працы выбраць, каб атрыманыя вучнямі ў школе веды, умовы, навыкі, вопыт маральных паводзін паспяхова ўжываліся ў паўсядзённым жыцці? На жаль, многія вядомыя ісціны, якія настойліва даводзяцца дзецям на ўроках і падчас пазайрочных мерапрыемстваў, з цяжкасцю знаходзяць водгук у іх сэрцах. Чаму так адбываецца? У вялікай ступені таму, што школьнікам не створаны ўмовы для прымянення атрыманых ведаў, для рэалізацыі іх у творчай сферы. Самі ж вучні проста не ведаюць, як можна выкарыстоўваць атрыманы багаж.

Актывізаваць творчыя здольнасці сваіх вихаванцаў, развіць новыя якасці асобы дзіцяці дальнабачны педагог можа з дапамогай друкаваных сродкаў масавай інфармацыі, адрасаваных дзецям. Функцыі гэтых СМІ досыць шырокія: інфармацыйная, выхаваўчая, навучальная, забяўляльная, рэлаксацыйная.

Прадмет нашай сённяшняй размовы – навучальная і выхаваўчая функцыі. Навучальная функцыя СМІ – гэта паведамленне чытачу ведаў, якія дазваляюць ацэньваць і ўпарадкаўваць звесткі, атрыманыя з іншых крыніц, і арыентавацца ў складаным патоку інфармацыі. Выхаваўчая – перадача ўзораў жыцця, прыкладаў паводзін, прапаганда маральных каштоўнасцей, пэўных адносін да свету, людзей, да самога сябе, далучэнне да культуры і мастацтва, да этычных, прававых, ідэалагічных норм сучаснага грамадства. Выхаваўчае і навучальнае ўздзеянне медыясродкаў на чалавека, які расце, сёння супастаўнае з уплывам традыцыйнай кантактнай педагогікі або перавышае яго [2].

Педагогу неабходна ўлічваць спецыфіку адносін сучасных школьнікаў да чытання. Абапіраючыся на вынікі шматлікіх сацыялагічных даследаванняў,

можна назваць наступныя тэндэнцыі, характэрныя для чытання цяперашніх дзяцей і падлеткаў [3, с. 12–13]:

- паступовае зніжэнне цікавасці да друкаванага слова, падзенне прэстыжу чытання;

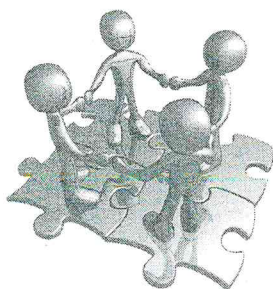
- скарачэнне долі чытання ў структуры вольнага часу дзяцей і юнацтва;
- змяненне характару чытання, якое становіцца больш індывідуальным, прагматычным, інфармацыйным, павярхоўным;
- перавага «дзелавага» чытання над «свабодным»;
- узрастанне колькасці навучэнцаў, якія абмяжоўваюцца чытаннем кніг толькі па школьнай праграме;
- павелічэнне адрозненняў у выбары тэкстаў для чытання хлопчыкамі і дзяўчынкамі;
- змяненне зместу «вольнага» (у вольны час) чытання ў падлеткаў у бок перавагі літаратуры забяўляльнага характару;
- рост колькасці падлеткаў, якія абмяжоўваюцца толькі чытаннем перыёдыкі;
- знікненне з кола чытання падлеткаў аповесцей і раманаў «для душы», твораў лепшых айчынных і замежных аўтараў, раней традыцыйна папулярных у гэтай групе.

Канструктыўнае ўзаемадзеянне

Улічваючы гэтыя тэндэнцыі, сучасны педагог не павінен упускаць такую магчымасць, як канструктыўнае ўзаемадзеянне з дзіцячымі СМІ, бо гэта можа дапамагчы стварыць умовы для павышэння чытацкай цікавасці школьнікаў, пашырэння іх кругагляду, узмацнення ўвагі да маральнага складніка чытання. Арганізацыя гэтай дзейнасці патрабуе ад настаўніка дастатковай дасведчанасці ў свеце перыядычных выданняў, умовы наладзіць супрацоўніцтва з імі.

Плануючы выхаваўчыя мерапрыемствы, педагог нярэдка сутыкаецца з цяжкасцямі падбору новых, сапраўды цікавых дзецям форм дзейнасці. Бо аднастайнасць, прадказальнасць, адсутнасць элементаў навізны ў прапанаваных вучню справах могуць прывесці да абьяквасці і страты цікавасці да жыцця калектыву. Разам з тым рабяты ахвотна ўключаюцца ў выкананне заданняў, якія выходзяць за рамкі штодзённасці, дазваляюць «выйсці за парог» класа, школы.

Спектр напрамкаў работы з дзіцячымі СМІ вельмі шырокі: знаёмства вучняў з рубрыкамі часопіса або газеты, абмеркаванне найбольш значных публікацый, іх выкарыстанне на ўроках і ў пазакласнай дзейнасці, далучэнне дзяцей да літаратурнай

мовы, мастацкай творчасці, стымуляванай рознымі віктарынамі і конкурсамі, а таксама дыскусіямі, якія вядуцца на старонках выдання. Пры гэтым неабходна ўлічваць узроставыя і індывідуальныя якасці вучняў. Таму (асабліва ў пачатковы перыяд знаёмства з дзіцячымі СМІ) вялікая роля належыць добра спланаваным калектыўным творчым справам: кожнаму вучню неабходна даць шанц праявіць сябе ў меру сваіх магчымасцей.

Цяпер, калі дзеці, з якімі мы ўпершыню пачалі актыўнае супрацоўніцтва са СМІ, ужо сямікласнікі, і многія з іх па-ранейшаму з'яўляюцца актыўнымі чытачамі і ўдзельнікамі конкурсаў перыядычных выданняў, можна падвесці некаторыя вынікі.

Ужо ў 1 класе мы з вучнямі прынялі ўдзел у конкурсе «У гасцях у казкі», абвешчаным часопісам «Рюкзачок». Як класнаму кіраўніку гэтая праца дапамагла мне з'яднаць вучняў, закласці падмурак дружнага калектыву. Спачатку дзеці згодна з умовамі конкурсу прапанавалі свае варыянты працягу вядомых казак. Затым была аформлена і адпраўлена ў рэдакцыю калектыўная работа. На радасць хлопчыкаў і дзяўчынак, наша работа перамагла ў конкурсе, вучні атрымалі ў падарунак свежыя нумары часопіса. Нарадзілася жаданне працягваць супрацоўніцтва з «Рюкзачком», і хутка нам прадставілася такая магчымасць. У выніку многія вучні 1 «А» класа сталі пераможцамі конкурсу «Была справа аднойчы» і ўбачылі свае гумарыстычныя вершы на старонках часопіса.

Наша супрацоўніцтва з «Рюкзачком» працягвалася ўсе чатыры гады пачатковай школы. Вучні ўдзельнічалі і перамагалі ў конкурсах «Акраверш», «Ніткаграфія», «Плакат аб міры», «Мой родны край», «Ветэраны», работы дзяцей з'явіліся ў рубрыцы «Ваша творчасць». Станоўча вопыт узамеадзеяння з часопісам ацанілі і бацькі вучняў, многія з якіх захапіліся творчасцю разам з дзецьмі. Калектыўны і індывідуальны ўдзел школьнікаў у конкурсах друкаваных выданняў спрыяе іх асобнаму росту і інтэлектуальнаму развіццю.

Асаблівай увагі заслугоўвае пытанне аб ролі дзіцячых СМІ ў павышэнні матывацыі да вывучэння беларускай мовы і літаратуры. Так, вельмі дапамагаюць на ўроках і пазакласных мерапрыемствах матэрыялы часопіса «Вясёлка». Назвы конкурсаў, якія праводзяцца на яго старонках, сугучныя тэмам многіх урокаў, факультатывных заняткаў, класных гадзін: «Люблю Беларусь», «Самая дарагая рэч у маёй сям'і» і інш.

Нам з класам давялося пабываць на экскурсіі ў рэдакцыі «Вясёлкі». Галоўны рэдактар часопіса Уладзімір Сямёнавіч Ліпскі распавёў пра гісторыю стварэння гэтага выдання, запрасіў да актыўнага ўдзелу ў конкурсах, распытаў пра творчыя планы, нават даў гасцям магчымасць пасядзець у сваім крэсле.

У лістападзе 2008 г. часопіс «Вясёлка» арганізаваў конкурс «Міс Вясёлка». Дзяўчынкi 9–10 гадоў выразна чыталі на памяць літаратурныя творы на беларускай мове, паказвалі сваё красамоўства, адказвалі на пытанні членаў журы. Гэта была выдатная школа трэніроўкі інтэлекту,

акцёрскага і прамоўніцкага майстэрства, а таксама добры стымул да вывучэння гісторыі і традыцый роднага краю.

Нашы вучаніцы рыхтаваліся да конкурсу ўсёй сям'ёй: падбіралі твор для выступлення, майстравалі касцюм, распрацоўвалі мультымедычную прэзентацыю. Бацькі ведалі на памяць усю конкурсную праграму сваіх дзяцей, хваляваліся за іх, дапамагалі ім. Усё гэта прыкметна спрыяла збліжэнню членаў сям'яў вучняў. Аднак і хвалявання ў удзельніц і іх бацькоў было няма, але цяжкасці, як вядома, гартуюць характар. І якая ж была ўсеагульная радасць, калі нашы вучаніцы Луіза Рунцо, Аня Васільева і Віялета Барбарыка сталі пераможцамі конкурсу «Міс Вясёлка» і іх фота з'явіліся на вокладцы часопіса (№ 1, № 3 і № 10 за 2009 год).

Урок пазакласнага чытання «Літаратурная рыбалка» па кнізе У. М. Мазго «Цуда-Вуда»

Эфектыўнай формай павышэння матывацыі да вывучэння роднай мовы і развіцця творчых здольнасцей вучняў сталі ў нашым класе літаратурныя сустрэчы з беларускімі пісьменнікамі, чые творы публікуюцца на старонках дзіцячых перыядычных выданняў. Даведаўшыся пра сакрэты літаратурнай працы, пра творчыя задумы госця, хлапчукі і дзяўчынкі задаюць яму шмат пытанняў, якія хваляюць іх, з заміраннем сэрца бяруць у рукі кнігу з аўтографам аўтара. Ці варта дадаваць, што такія кнігі ахвотна прачытваюцца і абмяркоўваюцца на ўроках і пазакласных мерапрыемствах. А некаторыя вучні пачынаюць спрабаваць сябе на літаратурнай ніве – складаць вершы, апавяданні, казкі. Самыя ўдалыя з твораў апублікаваны на старонках дзіцячых часопісаў і газет.

Эфектыўная форма работы са сродкамі масавай інфармацыі – правядзенне класных гадзін і іншых выхваўчых мерапрыемстваў з запрашэннем супрацоўнікаў гэтых СМІ. Вынікам, як правіла, з'яўляецца ўдзел дзяцей у новых конкурсах і віктарынах, наогул актывізацыя дзіцячай творчасці. Так, у красавіку 2009 года вучні 4 «А» класа сталі пераможцамі конкурсу, абвешчанага газетай «Юный спасатель», «Мы сябруем з друкаваным словам» у намінацыі «Мая першая рукапісная кніга пра Беларусь».

Заканчваючы 4 клас, вучні па маёй просьбе пісьмова выказалі сваё стаўленне да супрацоўніцтва з дзіцячымі СМІ. Вось некаторыя з меркаванняў.

Кожны чалавек павінен развіваць свой дар слова і актыўнасць. Калі ты будзеш праходзіць міма кіёска з часопісамі, падумай пра тое, што табе трэба. І не проста гартай, а чытай і знаходзь самога сябе. Мой клас удзельнічаў у розных конкурсах. Дзякуючы гэтаму мы зблізіліся і сталі больш дружнымі. (Марыя Бандарчук).

Я заўсёды хацеў паўдзельнічаць у конкурсах. І мы ўсім класам паспрабавалі гэта. Кожны чалавек павінен вучыцца, нават калі глядзіць тэлевізар або слухае радыё. Трэба ўмець адбіраць інфармацыю. (Сяргей Бялінскі).

Дзеці павінны абавязкова чытаць газеты і часопісы на рускай і беларускай мовах і імкнуцца ўдзельнічаць у конкурсах. Вакол так шмат газет і часопісаў! Чаму б не напісаць у адну або адзін з іх? Трэба ўдзельнічаць, каб развіваць красамоўства. (Кацярына Бандарчук).

Нават калі ты ўдзельнічаў у якім-небудзь конкурсе, але ў цябе не атрымалася, ты паглядзі, як напісалі іншыя, і зрабі выснову. На старонках часопісаў можна сустрэць шмат добрых апавяданняў, казак, вершаў. А раптам і сваё атрымаецца?! (Вольга Міралюбава).

☒ **Схема супрацоўніцтва з дзіцячымі СМІ**

У рамках медыяадукацыі кожнаму настаўніку мэтазгодна мець уяўленне аб схеме супрацоўніцтва з дзіцячымі СМІ, якая ўключае тры асноватворныя кампаненты: арганізацыйна-арыентацыйны, змястоўна-мэтавы (з вылучэннем тэарэтычнага і практычнага этапаў) і выніковы.

Арганізацыйна-арыентацыйны кампанент – гэта вызначэнне ўзроўню дасведчанасці вучняў адносна друкаваных выданняў для дзяцей, а таксама вывучэнне іх адносін да прапанаваных гэтымі выданнямі матэрыялаў. Вырашэнне пастаўленых задач можа быць ажыццёўлена з дапамогай анкетавання, тэсціравання, метадаў уключанага назірання і аналізу творчых работ навучэнцаў.

Змястоўна-мэтавы кампанент утрымлівае два складнікі: тэарэтычны і практычны.

У рамках тэарэтычнага складніка неабходна вырашыць наступныя задачы:

- ☐ пазнаёміць школьнікаў з асноўнымі паняццямі («газета», «часопіс», «жанры» і інш.), гісторыяй стварэння і развіцця дзіцячага перыядычнага друку ў Рэспубліцы Беларусь;

- ☐ вывучыць сацыяльна-псіхалагічныя аспекты выкарыстання друкаваных матэрыялаў для дзяцей у адукацыйным працэсе;
- ☐ распрацаваць напрамкі супрацоўніцтва з дзіцячымі СМІ.

Усе практычныя заняткі можна ўмоўна падзяліць на тры групы [1].

1. Заняткі па развіцці ў школьнікаў навыкаў паўнаўдаснага ўспрымання медыятэкстаў.

2. Заняткі па развіцці ў дзяцей умення аналізаваць медыятэксты.

3. Заняткі з мэтай асваення школьнікамі крэатыўных уменняў на матэрыяле медыя.

Умоўнасць дадзенай класіфікацыі выяўляецца ў тым, што заданні, накіраваныя на дасягненне пазначаных мэт, можна ўключаць у кожныя практычныя заняткі.

Пералічым некаторыя віды практычных заданняў, якія могуць быць эфектыўна выкарыстаны ў працэсе работы з друкаванымі СМІ:

- ☐ складанне тэматычнай падборкі інфармацыйных матэрыялаў з газет і часопісаў па якой-небудзь тэме;
- ☐ ранжыраванне прапанаванай інфармацыі па яе сацыяльнай значнасці;
- ☐ праслухоўванне вуснай інфармацыі з наступным прадстаўленнем яе ў выглядзе малюнка;
- ☐ афармленне прапанаванай інфармацыі ў форме лістоў у будучыню або ў мінулае;
- ☐ азнаямленне з інфармацыяй для вызначэння аўдыторыі, якой яна адрасавана, яе змены з улікам новага адрасата, выяўлення і выпраўлення ў ёй памылак;
- ☐ азнаямленне з інфармацыяй і з каментарыем да яе, абгрунтаванне ўласнай пазіцыі.

Выніковы кампанент прадугледжвае адсочванне прамежкавых і канчатковых вынікаў спецыяльна арганізаванай работы навучэнцаў з друкаванымі сродкамі масавай інфармацыі, павышэнне ўзроўню інфармацыйнай пісьменнасці дзяцей. Так, навучэнец, які валодае дастатковым узроўнем інфармацыйнай пісьменнасці, распрацоўвае адпаведную яго ўзроставым і індывідуальным асаблівасцям стратэгію пошуку інфармацыі, крытычна ацэньвае яе, творча дапаўняе інфармацыю сваімі ведамі, мадэлюе шляхі прымянення і перадачы інфармацыі, у тым ліку і ўласных ідэй, у даступнай узросту форме.

У час развіцця медыйных тэхналогій актуальнасць канструктыўнага дыялогу школы са СМІ не выклікае сумненняў. А творчае стаўленне педагога да арганізацыі адукацыйнага працэсу дапаможа распрацаваць новыя эфектыўныя формы і напрамкі дзейнасці.

ЛІТАРАТУРА

1. Федоров, А. В. Как российские педагоги относятся к проблеме медиаобразования школьников и студентов? / А. В. Федоров // Alma mater. Вестник высшей школы – 2009. – №11. – С. 36–48.
2. Селевко, Г. К. Социальное воспитание средствами массовой информации и коммуникации / Г. К. Селевко, А. Г. Селевко // Школьные технологии. – 2002. – №3. – С. 109–110.
3. Чудинова, В. П. Дети и библиотеки в меняющемся мире / В. П. Чудинова [и др.]. – М.: Школьная библиотека, 2004. – 336 с.
4. Гендина, Н. И. Формирование информационной культуры личности: теоретическое обоснование и моделирование содержания учебной дисциплины / Н. И. Гендина [и др.]. – М.: Межрегиональный центр библиотечного сотрудничества, 2006. – 512 с.